

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Магдалена Борисова Елчинова,

Нов български университет, ПН 3.1. Социология, антропология и науки за
културата

За дисертационен труд “ за придобиване на научната степен „доктор на науките“ в
област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално
направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, докторска програма
„Семиотика“ в Нов български университет

Автор: проф. д-р Кристиан Кръстинов Банков

Заглавие: The Digital Mind: Semiotic Explorations in Digital Culture

Кристиан Банков представя в качеството на дисертационен труд книгата си „The Digital Mind: Semiotic Explorations in Digital Culture” (Springer, 2022, ISBN 978-3-030-92554-3). Книгата е в обем от 226 страници (в това число илюстрации, библиография, 2 показалеца) и увод от 15 страници. Включва 13 глави, разпределени в три части, първата от които представя теоретичните предпоставки на изследването, втората обхваща поредица от изследвани случаи, развиващи тезата за икономика на преживяването (по J. Pine and L. Gilmore, 1999), а третата се фокусира върху идентичността в дигиталната епоха. Според мене книгата не е дисертация, а поредица от статии, обединени в монография.

Основният ѝ принос е в преосмислянето на класическите семиотични модели и превръщането им в адекватен инструмент за изследване на т. нар. дигитална култура. К. Банков не е формулирал изследователска цел, задачи, методи и очаквани резултати, но още в увода настоява, че „класическите“ семиотични модели и теории трябва да бъдат преосмислени така, че чрез тях да се изследват успешно комуникативните процеси и културните феномени от ерата на Интернет. Според моя прочит, целта на работата е двойка: от една страна, да обогати изследването на дигиталната култура с методите на семиотиката, а от друга – да допринесе за методологическото развитие на самата семиотика. Значимостта на избраната проблематика е извън всяко съмнение, защото, както отбелязва Банков, широкото навлизане във всекидневието на Web 2.0 платформите за социално взаимодействие води до съществени промяни в начина на мислене и поведение на хората в

глобален мащаб и това изисква науката да се посвети на разбирането на тези процеси. Но въпросните процеси променят и самата наука – като предмет и среда на изследване, като методология и терминология. В книгата значимостта на изследваната проблематика е добре обоснована. Авторът демонстрира добро познаване на социокултурните трансформации в дигиталната ера и изследването им от различни науки.

Най-големият принос на този труд е методологическото обновяване на семиотичните модели. В увода е предложено картографирано систематично обобщение на водещите семиотични модели и теории с техните специфики, противопоставяния и допирни точки. Такъв синтез изисква отлично познаване на теорията и историята на семиотиката, както и активно участие в съвременните семиотични дебати. Ясно е показано кои семиотични подходи са най-подходящи за изследване на дигиталната култура, както и кои специфики на даден семиотичен подход трябва да бъдат критично преосмислени. Така например според Банков моделът на семиосферата е най-подходящ за изучаване на културата, повлияна от Web 2.0 платформите (той въвежда и използва в тази връзка и нов термин – платфосфера, за да адаптира този модел към съвременните комуникативни реалности); моделът на текстуализма пък е базиран на фиксацията, а това противоречи на интерактивния характер на дигиталната култура, затова не може дословно да се прилага при изследването ѝ.

Работата е методологически хетерогенна, тъй като се опира на ключови наблюдения, изведени с методите на различни науки, както и на статистически данни, резултати от проучвания чрез качествени методи, специфични изследвания на случаи и др. Липсва описание на използвания метод на анализ. Липсва и емпирично изследване, проведено от самия автор, върху което да се базира анализът. По-скоро е налице семиотичен анализ на анализите (вторични източници). Много силно е влиянието на Умберто Еко и Джереми Рифкин, които според автора са вдъхновили методологически работата му. Това влияние, според мене, заедно с някои ключови понятия, изведени от други изследователи, като култура на достъпа, икономика на преживяването, его-икономика и др., са основна свързваща нишка между отделните глави.

В работата доминират семиотичният подход и икономическата перспектива. В първата част на труда авторът дискутира възможността за развитие на нов семиоикономически подход, в който се преосмислят доста от методологическите

постижения на текстуализма. К. Банков подчертава, че логиката на семиотичния превод на офлайн всекидневието чрез интерактивните дигитални технологии е комерсиална, икономическа и алгоритмична (с. 32). Цялата втора част е посветена на доразвиване на тази идея. В отделните глави се прави анализ на различни явления в дигиталната епоха – авторско право, филмови технологии, футбол, сексуалност, трансакции, пари. Въпреки учебната методологическа и структурна разнородност (и неравностойност) на тези глави, те са свързани от основната идея за икономическата насоченост на комуникацията в Web 2.0 платформите и за спецификата на тази нова икономика: хората купуват не толкова стоки, колкото достъп до услуги и преживявания, а времето и вниманието на потребителите са основен ресурс. Третата част, която също е малко еkleктична, се фокусира върху преосмисляне на колективната и индивидуалната идентичност в дигиталната ера. Тук са засегнати въпроси като националната идентичност, залеза на енциклопедичната компетентност под влияние на Гугъл-ефекта (противопоставянето между култура на ерудицията и култура на навигирането), емоционалната дискурсивност и нейното изразяване в дигиталното пространство, преходът от текстуализъм към хипертекстуализъм, който дълбоко повлиява образователната сфера, и, накрая, консуматорските ритуали във Фейсбук.

Книгата на К. Банков има безспорни приноси, някои от които вече отбелязах. Тя е първото монографично изследване в областта на семиотиката на дигиталната култура. Авторът преосмисля критично класическите семиотични модели и показва как те могат да се развият и превърнат в адекватни инструменти за изследване на спецификите на тази култура. Работата е полезна и в интердисциплинарен план като проблематика и методология. Би могла да е приносна и в научно-приложно отношение, тъй като съдържа важни разсъждения, засягащи образованието в дигиталната епоха и как то може да стане по-ефективно (последното обаче не е развито, а само е маркирано в книгата).

Авторефератът (35 с.) на български език вярно предава съдържанието на книгата. Включва резюмета на всяка от главите (12 с.), библиографията към отделните глави (18 с.), съдържанието на автореферата и съдържанието на книгата.

В справката за изпълнението на минималните национални изисквания са включени 7 студии и 1 статия, публикувани в списания, реферирани в световноизвестни бази данни с научна информация; 1 студия и 4 статии, публикувани в списания с научно рецензиране или

в редактирани колективни томове; 7 глави от колективни монографии (в материалите по конкурса са приложени само 5 от публикациите). Преобладават публикациите в международни издания. Посочени са 7 забелязани цитирания в научни издания, реферирани или индексирани в световноизвестни бази данни. Справка в Google Scholar Citations показва, че Кристиан Банков е сред цитираните у нас и в чужбина български учени. Преподавателската, изследователската и организационната му дейност в НБУ и в чуждестранни университети, както и престижната му позиция в Международната асоциация за семиотични изследвания показват, че той е учен с международна репутация и влияние, чиито идеи достигат до разнородна академична аудитория.

Имам някои критични бележки към монографията. Повечето от главите представят самостоятелно изследвани случаи и свързването им в големия текст не е достатъчно кохерентно. Самите глави не са равностойни помежду си (оценявам като най-добри главите, отнасящи се до парите и трансакциите и развиващи семиоикономически анализ). Работата има претенцията за интердисциплинарност, но реално не предлага подобна методология освен семиоикономическата перспектива. Въпреки че има позовавания на отделни социологически и антропологически изследвания, книгата не развива синтез между семиотика и споменатите дисциплини. Ще спомена само, че в последните повече от 10 години в антропологията се появило множество изследвания върху футбола. Въпреки че К. Банков анализира футбола в ерата на Интернет, той не показва познаване на тези антропологически дебати, нито пък надгражда над тях. В контраст с практиката в социологията, антропологията и други науки за културата, книгата на К. Банков не се основава на оригинално авторско емпирично или теренно изследване. Налице са и терминологични слабости. Така например авторът изобщо не проблематизира ключовото понятие *дигитална култура*. Прекомерно се използва терминът *култура* в различни словосъчетания, без това да се подлага на критична рефлексия. От анализа напълно липсва интерес към етичните аспекти, които са централни, когато се говори за култура от какъвто и да е тип. В изложението на преден план излизат идеи и понятия от други автори, които са използвани като свързваща нишка в книгата и затова често се повтарят. Препоръчително е авторът да изведе като водещи собствените си приноси. Смущава ме липсата на всякакво отношение и препратки към работата на български семиотици в този труд, особено като се има предвид, че К. Банков е наследник на създателите на успешния Югоизточноевропейски

център за семиотични изследвания в НБУ. Това са неща, които могат да се преодолеят при евентуално издаване на книгата на български език, каквото силно препоръчвам.

В заключение мога да кажа, че книгата на Кристиан Банков „The Digital Mind: Semiotic Explorations in Digital Culture“ притежава множество достойнства и може да се оцени като постижение в семиотиката. Тъй като в случая става дума за присъждане на научната степен „доктор на науките“, книгата има един ключов недостатък – не е дисертация. Поради това не бих могла да формулирам финална препоръка въз основа на нея. Вярвам, че проф. д-р Кристиан Кръстинов Банков притежава капацитета да разработи в близко бъдеще пълноценна и качествена дисертация, която да му донесе желаната научна степен.

12.10.2022 г.

Проф. д-р ~~Маг~~далена Елчинова